ESKİ TÜRK EDEBİYATI SUNUMLARI -2-

XIII-XIV. YÜZYILLAR
ANADOLU SAHASI

XIII. YÜZYIL

MEVLÂNA	• Dîvân-ı Kebîr, Mesnevî-i Manevî, Fîhi Mâ Fîh, Mecâlis-i Seb'a, Mektûbât
SULTAN VELED	• Dîvân, ibtidânâme, Rebâbnâme, İntihânâme, Ma'ârif
AHMED FAKÎH	• Çarhnâme, Kitâbu Evsâfı Mesâcidi'ş-Şerîfe
HOCA DEHHÂNÎ	• Kasîde (1) ve Gazeller (9)
YÛNUS EMRE	• Dîvân, Risâletu'n-Nushiyye
HACI BEKTAŞ VELÎ	• Makâlât, Besmele Tefsîri

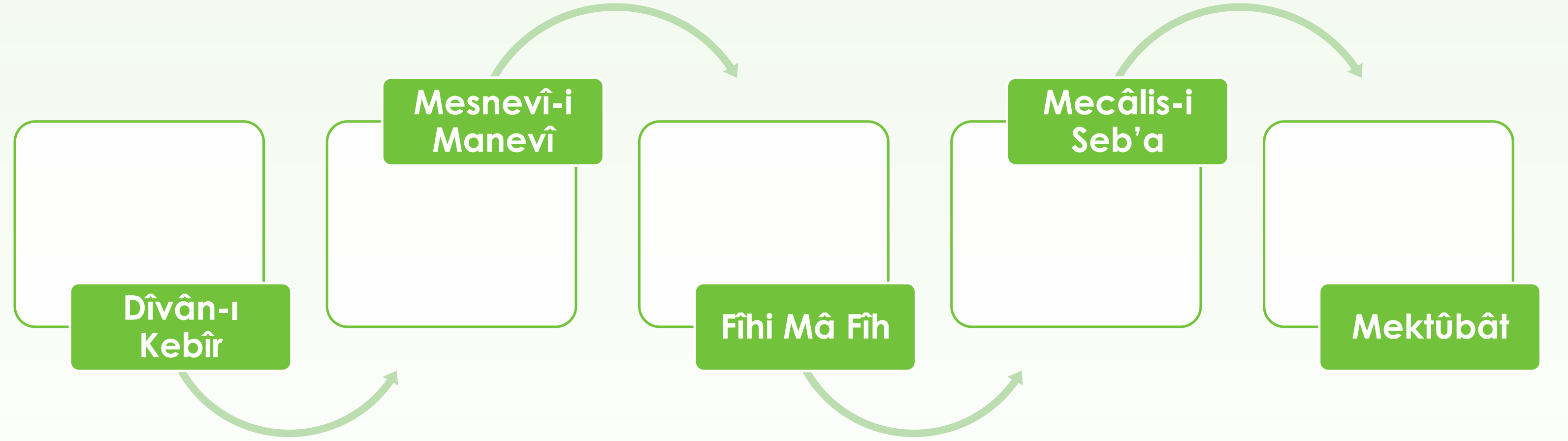
Mevlânâ Celâluddîn er-Rûmî

A. HAYATI HAKKINDA BİLGİLER

- Mevlânâ 30 Eylül 1207 tarihinde Horasan'ın Belh yöresinde, bugün Tacikistan sınırları içinde kalan Vahş kasabasında doğmuştur. Annesi, Belh Emiri Rükneddin'in kızı Mümine Hatun; babaannesi, Harezmşahlar hanedanından Türk Prensesi, Melîke-i Cihan Emetullah Sultan'dır.
- Babası, "alimlerin sultânı" unvanı ile tanınmış, Muhammed Bahâeddin Veled; büyükbabası, Ahmed Hatîbî oğlu Hüseyin Hatîbî'dir. Babasına Sultânü'l-Ulemâ unvanının verilmesini kaynaklar Türk gelenekleri ile açıklamaktadır. Etnik kökeni tartışmalı olup; Fars, Tacik veya Türk olduğu yönünde görüşler mevcuttur.
- Mevlânâ, dönemin İslâm kültür merkezlerinden Belh kentinde hocalık yapan ve Alîmlerin Sultânı lakabıyla anılan Bahaeddin Veled'in oğludur. Mevlânâ, babası Bahaeddin Veled'in ölümünden bir yıl sonra, 1232 yılında Konya'ya gelen Seyyid Burhaneddin'in mânevi terbiyesi altına girmiş ve dokuz yıl ona hizmet etmiştir. 1273 yılında vefat etmiştir.

B. ESERLERİ

Mevlânâ'nın müstakil şiirleri dışında 5 eseri vardır.

a. Dîvân-ı Kebîr

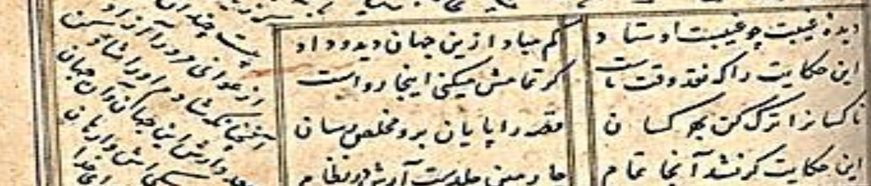
Dîvân-ı Kebîr (Büyük Divan) veya Dîvân-ı Şems-i Tebrizî, Muhammed Celâleddin-i Rûmî'nin söylediği ilahi aşk şiirlerinden oluşan, 44 bin 8 yüz 34 beyitlik (rubai beyitleri ile birlikte yaklaşık 50 bin beyit) nazım bir eserdir. Mevlânâ'nın "Âşıklar Divanım" biçiminde adlandırdığı eser aynı zamanda "Şems Divanı" ya da "Divan-ı Şems-i Tebrizî" olarak anılmaktadır. Divan edebiyatında divanların, şairlerinin isimleri ile anılması geleneğine ters düşen bu son adlandırma; Mevlânâ'nın gazellerinin sonunda kendi adı yerine (birkaç istisna dışında) her zaman Şems-i Tebrizi adını kullanmasından kaynaklanmaktadır.

b. Mesnevî-i Manevî

- Mesnevî ya da Mesnevî-i Manevî, Mevlânâ Celâleddîn Rûmî'nin altı ciltlik Farsça eseridir. Mesnevî, doğu klasik edebiyatında, uyakça müstakil beyitlerinin ikişer mısraı kafiyeli bir şiir tarzıdır ve muhtelif şairlerin neşrettikleri birer "Mesnevî" vardır. Yalnız, Mevlânâ Celâleddîn Rûmî'nin çağından beri, Mesnevî dendiği zaman bu Mesnevî-i Manevî anlaşılır.
- Yazımına 656 yılından evvel başlanılan eser, Divan-ı Kebir ile birlikte Mevlânâ külliyatının ekseriyetini teşkil eder. Mevlânâ'nin "Birlik Dükkânı" addettiği Mesnevî, içinde Hint, İran, Yunan, Roma mitolojisi; Yaradılış Destanı, erenlerin kıssaları, âşık masalları, halk öyküleri barındıran; "dünya cenneti"nde insan hürriyetinin anahtarlarını ardışık öyküler içinde vermeyi gaye edinmiş bir eserdir. Mesnevî 25.632 beyitten oluşmakta olup ona 'Mağz-ı Kur'an yani Kur'an-ı Kerîm'in özü denmektedir. Çünkü Mevlânâ adeta Kur'an-ı Kerîm'in bizlere anlatmak istediğini hikayeler; kıssalar ve deyimler aracılığıyla anlatmıştır. Mesnevî'deki hikayelerin hiçbiri birbirini tamamlamaz bir hikaye anlatılırken başka bir hikayeye geçilir o hikaye başka bir hikayeyi başlatır ve böyle devam eder.

ای ضیاء الحق حسام الدین توی | که گذشت از مه بنورت مثنوی
همت عالی تو ای مرتجا | میکشد این را خدا داند کجا
گردن این مثنوی را بسته‌ای | میکشی آن سوی که دانسته‌ای
مثنوی پویان کشنده ناپدید | ناپدید از جاهلی کش نیست دید
مثنوی را چون تو مبدا بوده‌ | گر فزون گردد تواش افزوده‌
چون چنین خواهی خدا خواهد چنین | میدهد یزدان مراد متقین
کان لله بوده‌ در ما مضی | تا که کان الله پیش آید جزا
مثنوی از تو هزاران شکر داشت | در دعا و شکر کفها بر فراشت
در لب و کفش خدا شکر تو دید | فضل کرد و لطف فرمود و مزید
زانکه شاکر را زیادت وعده است | آنچنانکه قرب مزد سجده است
گفت واسجد واقترب یزدان ما | قرب جان شد سجدهٔ ابدان ما
گر زیادت میشود زین رو بود | نه از برای بوش و های و هو بود
با تو ما چون رز بتابستان خوشیم | حکم داری هین بکش تا میکشیم
خوش بکش این کاروان را تا بحج | ای امیر صبر مفتاح الفرج
حج زیارت کردن خانه بود | حج رب البیت مردانه بود

دیده غیبت چو غیبست اوستاد | کم مبادا زین جهان این دید و داد
این حکایت را که نقد وقت ماست | گر تمامش میکنی اینجا رواست
ناکسان را ترک کن بهر کسان | قصه را پایان بر و مخلص رسان
این حکایت گر نشد آنجا تمام | چارمین جلدست آرش در نظام

رجوع بقصهٔ عاشق که در باغ معشوق خود را یافت

اندر آن بودیم کان شخص از عسس | راند اندر باغ از خوفی فرس
بود اندر باغ آن صاحب جمال | کز غمش این در عنا بد هشت سال
سایهٔ او را نبود امکان دید | همچو عنقا وصف او را میشنید
جز یکی لقیه که اول از قضا | بر وی افتاد و شد او را دلربا
بعد از آن چندانکه میکوشید او | خود مجالش می‌نداد آن تندخو
نی بلابه چاره بودش نی بمال | چشم پر و بی‌طمع بود آن نهال
عاشق هر پیشه‌ و مطلبی | حق بیالود اول کارش لبی
چون بدان آسیب در جست آمدند | پیش پاشان می‌نهد هر روز بند
چون در افکندش بجست و جوی کار | بعد از آن در بست که کابین بیار
هم بران بو می‌تنند و میروند | هر دمی راجی و آیس میشوند
هر کسی را هست امید بری | که گشادندش در آن روزی دری

c. Fîhi Mâ Fîh

- Fîhi Mâ Fîh Arapça cümle karşılığı "ne varsa içindedir" manasına gelen, anlam karşılığı ise "ne varsa onun içinde var" veya "ne varsa onda var"a gelen Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin bir eseri.
- Bu eser Mevlânâ'nın çeşitli meclislerde yaptığı sohbetlerin, oğlu Sultan Veled tarafından toplanması ile meydana gelmiştir.
- 75 bölümden oluşmaktadır ve bu bölümlerin 6'sı Arapça diğerleri ise Farsça kaleme alınmıştır. Bu bölümlerden bir kısmı, Selçuklu Veziri Süleyman Pervane'ye hitaben kaleme alınmıştır.
- Eserde bazı siyasi olaylara da temas edilmesi yönünden, bu eser aynı zamanda tarihi bir kaynak olarak da kabul edilmektedir. Eserde Mevlânâ'nın düşünüşü, dünya görüşü, devrini bildirişi, din ve insanlık hakkındaki düşünüşleri, anlatılır.
- Cennet ve cehennem, dünya ve âhiret, mürşit ve mürîd, aşk ve semâ gibi konular işlenmiştir.

و همچنین انبیا و اولیا را پیدا کرد که انی مشتاق الی الخلق و ایشان مظهر نور لطف شدند
تا دوست از دشمن پیدا شود و یکی از یکی ممتاز گردد که آن معنی را از روی
معنی ضرورت است الا بطریق صورت همچنانکه در مقابله آدم ابلیس بود و در مقابله
موسی فرعون بود و در مقابله ابراهیم نمرود بود و در مقابله مصطفی ابوجهل لعین
الی ما لا نهایة پس چون اولیا و انبیا را [illegible] پیدا شود اگر چه در معنی ضرر ندارد [illegible]
دشمنی و [illegible] می شود [illegible] چنانکه گفت [illegible] کشتند که
یریدون لیطفئوا نور الله بافواههم والله متم نوره ولو کره الکافرون بیت
[illegible] نور [illegible] مه را چه جرم خاصیت سگ [illegible]
خفاش در ولایت عرب امیری را سوار دید و در پیشانی او نور انبیا و اولیا
گفت سبحان من یعذب عباده بالنار فصل و حقیقت
[illegible] معنی در باطن روی نماید و اسرار کشف
[illegible] و این سخن [illegible] می شود
که بگوید لا تعطوا الحکمة لغیر اهلها فتظلموها ولا تمنعوها عن اهلها فتظلموهم
[illegible]
[illegible]

d. Mecâlis-i Seb’a

- Mecalis-i Seb'a, Mevlânâ'nın 7 öğüdünün bulunduğu eserdir.
- Aslı Türkçe olmasına rağmen daha sonra Farsça'ya çevrilmiştir.
- Eserde insan, Allah, varlık konuları işlenmiştir.
- Terim Türkçeye çevrildiğinde Yediler Meclisi anlamına gelir. Mevlânâ’nın çeşitli câmilerde yedi ayrı sohbet meclisinde yaptığı vaazlarından oluşan ve adını da buradan alan Mecâlis-i Seb‘a (Yedi Meclis), bu sohbetler esnâsında tutulmuş olan notların bir araya getirilmesiyle meydana gelmiştir.
- Eserin Sultan Veled veya Hüsâmeddin Çelebi tarafından yazıya geçirildiği rivâyet edilmektedir.

e. Mektûbât

- Mektûbât veya Mekâtîb, mektuplar anlamına gelen bu eser Mevlânâ'nın dost ve akrabalarına, özellikle de Selçuklu emir ve vezirlerine nasihat için yazdığı 147 adet mektuptan oluşur.
- Mevlânâ Celâleddîn Rûmî'nin ölümünden sonra, mektuplar bir araya getirilmiş ve bu esere de Mektûbât veya Mekâtîb adı verilmiştir.
- Mektupların dördü Arapça diğerleri ise Farsça olarak yazılmıştır. Mektup yazma geleneği, İran ve Arap edebiyatlarında edebi bir tür olarak kullanılmasına rağmen, mektuplar edebi biçimde değil konuşma dilinde yazmıştır.
- Mektuplarında "kulunuz, bendeniz" gibi kelimelere hiç yer vermemiştir. Hitaplarında mevki ve memuriyet adları müstesna, mektup yazdığı kişinin aklına, inancına ve yaptığı iyi işlere göre kendisine hangi hitap tarzı yakışıyorsa o sözlerle ve o vasıflarla hitap etmiştir.
- Mektuplarına, genellikle «Allah kapıları açandır» manasındaki «Allah mufettihu'l-ebvâb» cümlesiyle başlayan Mevlâna, muhatabını güzel lakap, söz ve unvanlarla onurlandırır; daha sonra söyleyeceklerini dile getirir; mektubu yazma amacını belirtir, istek mektubu ise «Kim bir iyilikle gelirse, ona o iyiliğin on misli vardır.» (Kur'an VI/160), «İnsanların hayırlısı, insanlara faydası dokunandır.» (Hadis-i Şerif) ve «Tatlı suyun başı kalabalık olur» gibi Ayet, Hadis ve atasözleriyle muhatabını yönlendirir; sonunda ise mektubun muhatabına ömür boyu başarı, sağlık, kuvvet, bereket vs. diler ve mektubunu tamamlar.

من بندۂ قرآنم اگر جان دارم * من خاک ره محمد مختارم

اگر نقل کند جزین کس از گفتارم * بیزارم ازو وزان سخن بیزارم

Bu canım var oldukça ben Kuran’a tutsağım / Seçilmiş Muhammed’in yolundaki toprağım.

Kim bu sözden başkasını naklederse benden / Hem onu söyleyenden hem o sözden uzağım.

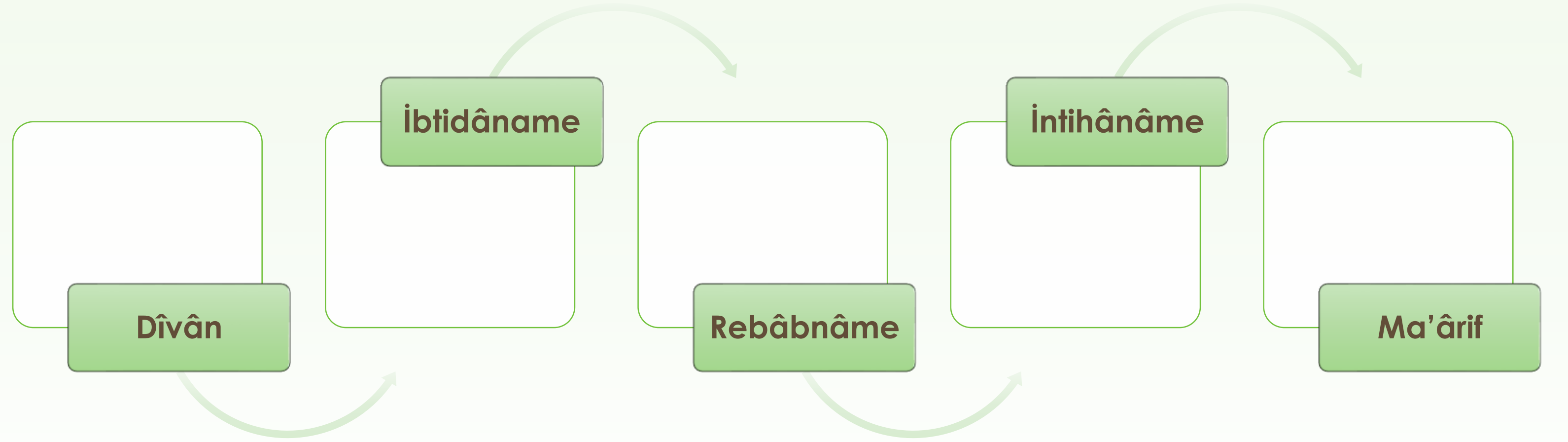
SULTAN VELED

A. HAYATI HAKKINDA BİLGİLER

- Muhammed Sultan Bahaeddin Veled veya kısaca Sultan Veled (24 Nisan 1226, Karaman - 11 Kasım 1312, Konya), Mevlana Celaleddin Rumi'nin oğlu, Mevlevîliğin asıl kurucusu ve ikinci piridir.
- Annesi Semerkandlı Şerafeddin Lala'nın kızı Gevher Hatun Harzem hanedanından olduğundan, Sultan Veled diye anıldığı rivayet edilmektedir. Sultan Veled, Mevlâna'nın en çok sevdiği talebelerinden Selâhaddîn Zerkûb'un kızı, Fâtıma Hâtun ile evlenmiştir.
- Sultan Veled, Hüsameddin Çelebi'nin 1284 tarihinde vefatı üzerine, Mevlevî şeyhi oldu ve 1312'deki vefatına kadar bu makamda kaldı. Halifeliği döneminde Mevlana'nın düşüncelerini temel olarak Mevlevîliği kendine özgü kuralları, törenleri olan bir tarikat durumuna getirmiştir.

B. ESERLERİ

Sultan Veled'in 5 eseri vardır.

a. Dîvân

- Sultan Veledin Mevlânâ'ya uyarak tahminen 660/1267-669/1291 tarihleri arasında tanzim ettiği Farsça Divan'ında aruzun muhtelif kalıplarıyla yazdığı 925 gazel ve 455 rubai mevcuttur.
- Hepsi, 12719 beyittir. Bunun 129 beyti Türkçe'dir.
- Büyüklerden Kılıç Arslan, Taceddin Hüseyin, Emin Alâmeddin Kayser, Muinûddin Pervane, Sahip Atâ Fahreddin Âli, Güneş Hatun, Selçuk Hatun ve Tabib Ekmelüddin için yazılmış övgüler ve mersiyeler müstesna, bütün gazeller tasavvufi ve didaktik bir mahiyettedir.
- Bu gazellerin ve rubailerin en büyük özellikleri ifâdenin hepsinde açık ve sâde oluşudur.

b. İbtidânâme

- Sultan Veledin 25450 beyitlik üç ayrı ciltten müteşekkil mesnevilerine ”Mesneviyât-ı Velediye” denilir.
- Bunların birincisi olan İbtidâname 690/1291 tarihinde yazılmıştır. Ve fâilâtün mefâilün fâîlün veznindedir.
- Her birinin başında kısa veya uzunca mensur bir kısım bulunan 163 parça manzum kısımdan oluşan bu eser Türkçe 80 beyti ile birlikte çeşitli yazmalara göre 9 bin ile 10 bin beyit civarındadır.
- Sultan Veled, bu mesnevide, Mevlânâ ve onun hemdemi ve musahibi olanların, Seyyid Burhaneddin Muhakkik Tirmizi, Şemseddin Tebrizî, Salâhaddin Zerkûbî ve Şeyh Kerimüddin Begtimur gibi, büyüklerin hal tercümelerini anlatmıştır.
- Eserin edebi değeri büyük olmakla beraber Mevlânâ ve etrafındakiler hakkında müracaat edilecek güvenilir ve önemli bir kaynak olmak bakımından bilhassa, değerlidir.
- Eflâkî ve Risâle-i Sipehsâlâr sahibi Feridun Ahmed eserlerini yazarken Ibtidanâme’den çok faydalanmışlardır.

c. Rebâbnâme

- Mesneviyât'ın ikinci cildi olan Rebâbnâme'de Hicri 700/1300 tarihinde yazılmıştır.
- 8000 beyittir ve fâilâtün fâilâtün fâilün veznindedir.
- Mesnevinin sonunda: "Bu defterde bildiğim şeyleri iki yüz şekilde açıklayarak bildirdim. Bunlar pek yüksek şeylerken herkesin anlayabileceği bir hale getirdim. Orta halli bir sâlik bile bunları anlayabilir. O halde huccetullah benim zamanımda Müslümanlara tamam olmuştur. Bu kitabı okuyup da Hak yoluna gitmeyen ve Hakka ermeyen kimse için artık hiçbir sebep kalmamıştır." demekle Sultan Veled, eserinin gaye ve mâhiyetini anlatmıştır.
- Yani bu eserde de tasavvufı düşünce ve öğütler yer almıştır.
- Bu Farsça mesnevilerden İbtidanâme'de 80, Rebâbnâme'de de 162 Türkçe ve yine Rebâbnâme'de 26 Rumca beyit mevcuttur.

d. İntihânâme

- Mesneviyât'ın sonuncusu olan Intitanâme'nin yazılış tarihi 700/1303-712/1312 tarihleri arasındadır.
- 7000 beyittir ve fâilâtün fâilâtün fâilün veznindedir.
- Bunun da mukaddimesinde Sultan Veled, hikmet ve vaazların tekrarı lüzumundan ve ilk iki mesnevisindeki hükümleri başka bir şekilde ifade ettiğinden bahsederek konu ve mahiyetini belirtmiş oluyor.
- Tamamen tasavvufi öğütlerden ibaret olan bu mesnevi de sade ve akıcı bir Farsça ile yazılmıştır.

e. Ma‘ârif

- Maârif, Sultan Veled’in Farsça mensur, tasavvufi bir eseridir.
- Onun tarikat kuruculuğu yönünü, diğer eserlerine nazaran daha açık olarak göstermektedir.
- Maârif ihtiva ettiği bahislere nazaran muhtelif uzunlukta elli altı fasla ayrılmıştır.
- Fasıllara başlamadan önce, Sultan Veled, zamanındaki âlimlerin peygamberlerin ve evliyanın her birinin bir mucize ve kerametinin tanınmış olduğunu söyler ve buna karşın kendisinin bunlardan her birinin her türlü mucize ve kerameti gösterebileceklerine, yalnız onların zamanın ve çevrelerinin ihtiyaçlarını gözönüne aldıklarına inandığını ifade eder.

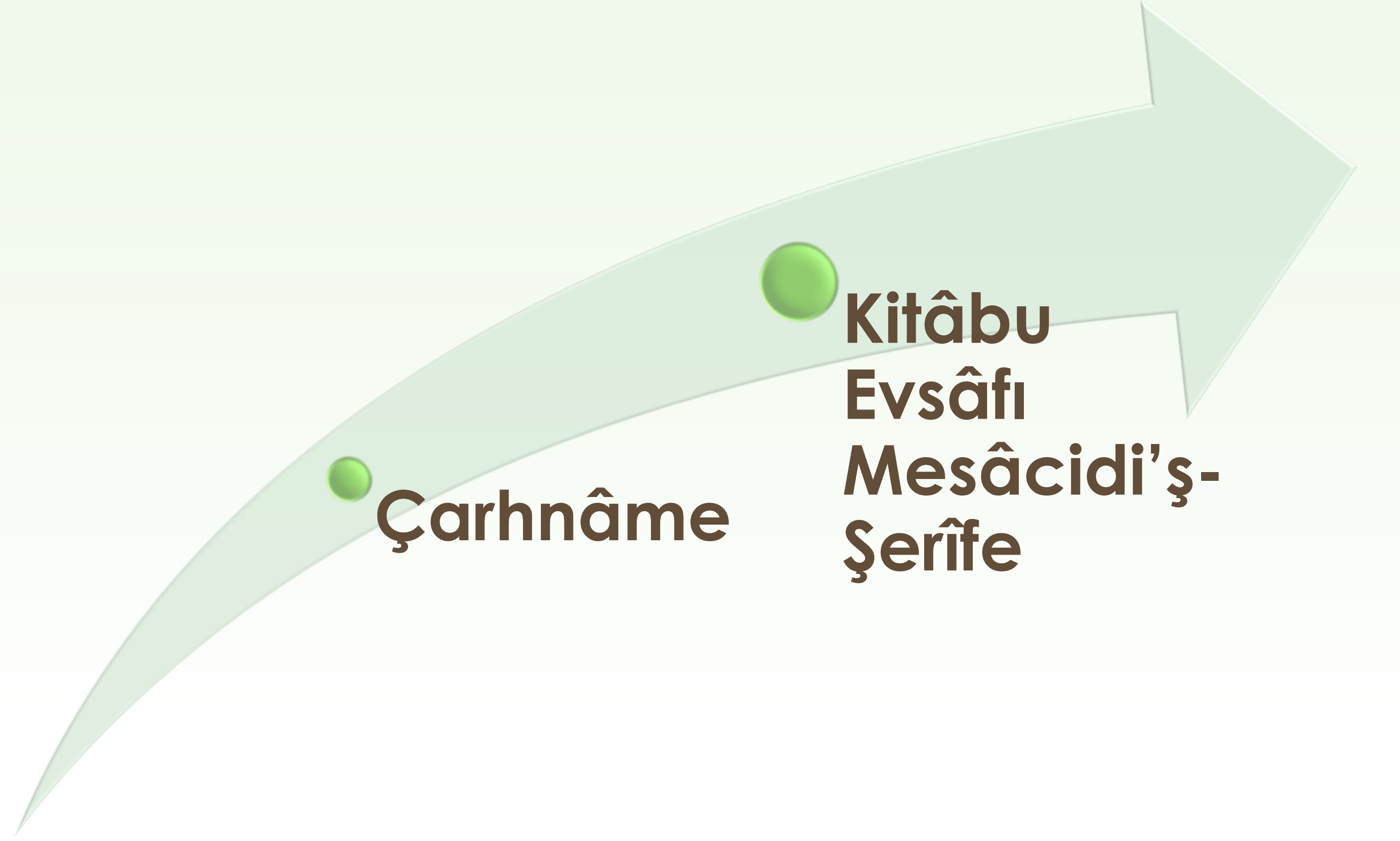
AHMED FAKÎH

A. HAYATI HAKKINDA BİLGİLER

- Hoca Ahmed Fakih ya da Sultan Hoca Fakih adları ile bilinen Ahmed Fakih (ö. 618/1221 ya da 628/1230) 13. yüzyılın ilk yarısında yaşamış olan tasavvuf şairidir.
- Ahmed Fakih hakkındaki bilgiler daha çok menkıbeye dayanmaktadır.
- Ahmed Fakih ve eseri Çarh-name hakkındaki ilk bilgiyi Fuad Köprülü vermiştir.
- Fuad Köprülü'nün verdiği bilgilerde Ahmed Fakih'in Mevlana'nın müridi olduğunu, fıkıh ilmini Bahaeddin Veled'den öğrendiğini yazar. Bundan dolayı kendisine "Fakih" denmiştir.
- Hacca giden Ahmed Fakih, hac dönüşü Kudüs'te de iki ay kadar kaldığını Kitabu Evsafı Mesacidi'ş-Şerife adlı eserinde anlatır.
- Mezarı Konya'da Meram ilçesinde, kendi adını taşıyan caddede ve yine kendi adını taşıyan Hoca Ahmed Fakih Cami'nin yanındaki türbede bulunmaktadır.

B. ESERLERİ

Ahmed Fakîh'in 2 eseri vardır.

a. Çarhnâme

Çarh-nâme, Ahmed Fakih'in yazmış olduğu 88 beyitlik bir manzumedir.

Fuad Köprülü'ye göre eserin tamamı beyittir ve tek nüshası Beyazid Devlet Kütüphanesi'ndeki Hacı Kemal'in derlediği Camiü'n-Nezair adlı nazire mecmuasındadır.

Fuad Köprülü, eserin, Anadolu Türkçesinin bilinen en eski örneği olduğunu belirtir.

Çarh-nâme, din ve tasavvuf konusunda yazılmış öğretici bir eserdir.

Dünya faniliğinden, kıyametin dehşetinden ve o güne hazır olmak gerektiğinden söz eder. Sabırlı, alçakgönüllü olmak, yoksulları giydirmek gibi öğütler verir. Öğretici bir eser olmasından dolayı sanat değeri düşüktür.

b. Kitâbu Evsâfı Mesâcidi'ş-Şerîfe

- British Museum Or. 9848'de kayıtlı bir mecmuanın ilk eseri olup 1b-21b yaprakları arasında yer almaktadır.
- Aruz vezninin "mefâîlün mefâîlün faîlün" kalıbı ile yazılmıştır.
- Esas şekli mesnevi olmakla beraber arada iki parçada kafiyece gazel, sondaki dört manzumede ise gazel-kaside tertibini gösterir.
- Bir bölük arkadaşı ile hacca giden Ahmed Fakih bu gezisi sırasında gördüğü Şam, Kudüs, Mekke, Medine şehirleri ile orada ziyaret ettiği mukaddes yerleri anlatmaktadır.
- Şair gezdiği yerleri dikkatle seyretmiş, buradaki yapıların kaç kapısı olduğunu, kubbelerini, sütunlarını, merdiven basamaklarını saymış, enlerini boylarını adımlayarak ölçmüştür.
- Kudüs'te iki ay kalan şair eserin sonuna eklenmiş olan Kudüs methiyelerini o sıralarda yazmış olmalıdır. Şair memleketine dönünce eserini hacca gidemeyen arkadaşlarına verir ve onların da oraları görmelerini tavsiye eder.

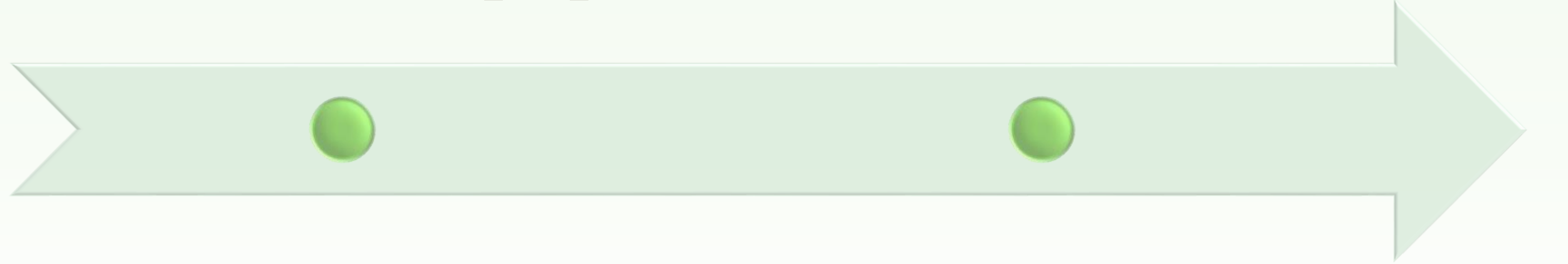
HOCA DEHHÂNÎ

A. HAYATI HAKKINDA BİLGİLER

- Hoca Dehhani, Horasanlı divan edebiyatı şairi. Türk edebiyatı'nın ilk gazel ve kaside örnekleri Dehhani'ye aittir.
- Dehhani tasavvuf şiirinin etkili olduğu bir coğrafyada yaşamasına karşın şiirlerinde din dışı konulara yer vermiştir; devrinin ve muhitinin sosyal hayatını, hayat, ahlâk, iman ve güzellik anlayışını anlatan ilk divan şairidir.
- Dehhani, aslında Horasanlı bir Türktür. Dehhani'nin kelime anlamı nakışçıdır. III. Alaaddin Keykubat zamanında Anadolu'ya yerleşmiş ve Farsça 20.000 beyitlik Selçuklu Şehnamesi yazmıştır ancak bu eser günümüze gelememiştir.
- Dehhani'nin bilinen dokuz gazeli ve bir kasidesinde tasavvuf izlerine rastlanmakla beraber herhangi bir tassavvufi ideoloji bulunmamaktadır.
- Dehhani'nin hayatı hakkında pek fazla bilgi bulunmamaktadır.

B. ESERLERİ

Hoca Dehhânî'nin 2 türde toplam 10 şiiri elimizdedir.

Bir Gazel Örneği

Aceb bu derdümün dermânı yok mı
Ya bu sabr itmegün oranı yok mı

Yanaram mûmlayın başdan ayağa
Nedür bu yanmağun pâyânı yok mı

Güler düşmen benüm ağladığıma
Aceb şol kâfirün îmânı yok mı

Delübdür ciğerümi gamzen okı
Ara yürekde gör peykânı yok mı

Gözi hançerlerin boynuma çaldı
Aceb ol zâlimün imânı yok mı

Su gibi kanumı toprağa kardun
Ne sanursın garîbün kanı yok mı

Cemâl-i hüsnüne mağrûr olursın
Kemâl-i hüsnünün noksânı yok mı

Begüm Dehhânî ye ölmezdin öndin
Tapuna irmeğe imkânı yok mı

YÛNUS EMRE

(HÂTEM-İ LİSÂN-I TÜRK)

A. HAYATI HAKKINDA BİLGİLER

- Yunus Emre (d. 1240 Sarayköy, Mihalıççık, Eskişehir - ö. 1321), Anadolu'da Türkçe şiirin öncüsü olan mutasavvıf ve filozof, Anadolu'da yaşamış tasavvuf ve halk şairi, Türk İslam düşünürü. 1991 yılı UNESCO tarafından Yunus Emre'nin doğumunun 750. yılı olarak anılmıştır.
- Hayatı ve şahsiyeti üzerine pek az şey bilinen Yunus Emre, Anadolu Selçuklu Devleti'nin dağılmaya ve Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde büyük-küçük Türk Beylikleri'nin kurulmaya başlandığı 13. yüzyıl ortalarından Osmanlı Beyliği'nin kurulmaya başlandığı 14. yüzyılın ilk çeyreğine kadar Orta Anadolu havzasında doğup yaşamış bir şair ve erendir.
- Yunus Emre, Hacı Bektaş-ı Veli Dergâhında bulunduysa da, onu "Bizim Yunus" yapan manevi yükselişini Hacı Bektaş Veli'nin kendisini yolladığı Taptuk Emre Dergâhı'nda yaşamıştır ve dergâha çok hizmetler etmiştir.

B. ESERLERİ

Yûnus Emre'nin 2 eseri bugün elimizdedir.

- Dîvân
- Risâletu'n-Nushiyye

a. Dîvân

- Yunus Emre'nin şiirleri bu divanda toplanmıştır.
- Şiirler aruz ölçüsüyle ve hece ölçüsüyle yazılmıştır.
- Fatih nüshası, Nuruosmaniye nüshası, Yahya Efendi nüshası, Kahraman (Karaman?) nüshası, Balıkesir nüshası, Niyazi Mısrî nüshası, Bursa nüshası diye nüsha (kopya)ları bulunmaktadır.
- Sonraki nüshalarda ise bilhassa Âşık Yunus diye bilinen Bursa'da yaşamış bir başka Yunus'un ve başka Yunusların şiirleri, Yunus Emre'nin şiirlerine karışmış durumdadır. Bunlar dil ve üslûp özellikleriyle bir dereceye kadar bilinebilse de bütünüyle birbirinden ayırmak mümkün değildir. Kaldı ki halk belleğinde bu Yunuslar birleşerek tek bir şahsiyet olmuş durumdadır.

b. Risâletu’n-Nushiyye

- Risâletü'n-Nushiyye, Yunus Emre'nin ilk eseri Dîvân'dan sonra ikinci ve son eseri.
- Eser, Türkçe "Nasihatler Kitabı" anlamına gelmekte olup, mesnevi biçiminde yazılmıştır.
- Risalenin sonunda yazıldığına göre "Söze tarih yedi yüz yediydi, Yunus canı bu yolda fidiydi" mısrasından 1307 veya 1308 yılında yazıldığı tarih düşme sanatıyla belirtilmiştir.
- Aruz ölçüsü ile yazılmış şiirler 573 beyit olup failatün failün ölçüsüyle yazılmıştır.
- 13 beyitlik bir başlangıçtan sonra, kısa bir düz yazı vardır.
- Arkasından [ruh, nefis, kanaat, gazap, sabır, haset, cimrilik, akıl] gibi konuların işlendiği destanlar gelir. Buradaki beyitler mefailün mefailün feulün ölçüsüyle yazılmıştır.

HACI BEKTAŞ VELÎ

A. HAYATI HAKKINDA BİLGİLER

- Hacı Bektâş Velî (d. 1209, Nişabur - ö. 1271); Alevi, mistik, seyit, mutasavvıf şair ve filozof.
- Horasan Melametîliğinin önde gelen temsilcilerinden Yusuf Hemedani'nin öğrencisi Hoca Ahmed Yesevi tarafından kurulmuş olan Yesevîlik tarikâtının Anadolu'daki en fa'al uygulayıcısı konumunda 13. yüzyıl Anadolu'sunun İslâmlaşma sürecine önemli katkılarda bulunarak adını "Horasan Erenleri" olarak anılan şahsiyetler arasına yazdıran, 16. yüzyılda ise Balım Sultan önderliğinde 14. ile 15. yüzyıl Azerbaycan ve Anadolu'sunda yaygınlaşmış olan Hurûfîlik akımının etkisi altında kalınmak suretiyle ibahilik, teslis (üçleme), tenasüh, ve hülul anlayışlarını da bünyesine alarak kurumsallaşan Bektaşîlik tarikâtının isim babası, Kalenderî / Haydarî şeyhi, büyük Türk mutasavvıfıdır.
- Lokman Parende'den ilk eğitimi almış ve Hoca Ahmed Yesevî (1103-1165)'nin öğretilerini takip etmişti. Ondan dolayı Yesevi'nin halifesi olarak kabul edilmektedir. Anadolu'ya geldikten sonra kısa zamanda tanınarak kıymetli talebeler yetiştirdi. Hacı Bektâş-ı Velî kendisinin de bağlı olduğu "Ahilik Teşkilâtı" ile, Osmanlı Devleti'nin kuruluş devrinde Anadolu'da sosyal yapının gelişmesinde önemli katkılarda bulunmuştur.

B. ESERLERİ

Hacı Bektaş Velî'nin 5 eseri bugün elimizdedir.

- Makâlât
- Besmele Tefsîri
- Kitâbu'l-Fevâid
- Şathiyye
- Makâlât-ı Gaybiyye ve Kelimât-ı Ayniyye

Makâlât

- Makalat, Hacı Bektaş-i Veli'nin İslam dininin genel hükümlerini Türklerin anlayabileceği bir yorumla işlediği kitabıdır.
- Alevi-Bektaşi inancındaki dört kapı ve kırk makam Makalat'ın ana konusudur.
- Tasavvuf konularını işleyen makalelerden oluşmaktadır.
- Din, ahlak kuralları, davranışlar ve hoşgörü işlenmiştir.
- Didaktiktir.
- Nazım birimi, beyittir.
- Manzume'dir.
- Tasavvufi bireserdir.
- Sade, anlaşılır bir dil ve kısa cümleler kullanılmıştır.

هذه مقالات شریف حضرت خواجه یوسف همدانی قدس
الله سره العزیز ورحمة الله تعالی بسم الله الرحمن الرحیم

شکر و منت و سپاس اول تنکریکه تبارك و تعالی حضرتیغه
اولسونکیم بیزنی بیچاره قوللارینی یوقدن وار ایلدی و دنیاغه
بزلارغه ایمان و اسلام روزی قیلدی و دنیاده […] مالك
دین قاریق معلوم و مقسوم قیلدی و دنیاده اسلام و حق کوزنی اول
پیغمبر […] اولوسینه و مرسللار سرور و دیده اولسونکیم دو عالم
عالمنی ینکی دوستاغینه بریتدی و دنیا اول حضرت رسول الله

HAZIRLAYAN:

SONER AKDAĞ